

TARTALOM

KIADÓI ELŐSZÓ *(Csabai Tamás)* | 11

A SKÓCIAI REFORMÁCIÓ KRONOLÓGIÁJA | 19

ELSŐ KÖNYV (1528–1558)

Patrick Hamilton mester 1528-ban esett vértanúhalálától a skót parlament 1558. évi üléséig: a módokról és az emberi eszközökről, melyek által Krisztus evangéliumának világossága – a szörnységes és egyetemes hitehagyás után, mely a római Antikrisztus által jött a világra – megnyilatkozott országunkban.

ELSŐ FEJEZET | 26

Patrick Hamilton mester élete, tanulmányai. – Tanító munkája, majd máglyára vitele. – A vértanú kiontott vére magvetésnek bizonyul. – Egy okos prédikáló szerzetes. – A király és gyóntatója. – Beaton érsek máglyára viteti David Stratont és Norman Gourlay-t. – Kereskedők és tengerészek terjesztik az igaz tant. – Hét vértanú: papok, szerzetesek, nemesek. – A király látomásai. – George Buchanan szökése. – VIII. Henrik megtámadja V. Jakab Skóciáját. – A király véres tekerése. – V. Jakab angliai hadjárata, a Solway Mossi csata. – V. Jakab halála.

MÁSODIK FEJEZET | 48

Arran earljét régenssé választják: biztató kezdetek. – 1541-ben a parlament betiltja az angol nyelvű Bibliák olvasását, majd 1543-ban engedélyezi ugyanazt. – VIII. Henrik barátsági szerződést ajánl; fiának, VI. Edwardnak, Máriának, a skótok királynőjének kezét kéri. – Arran earlje megtagadja a protestáns hitet. – Kiújuló feszültségek VIII. Henrikkel, érvénytelenítik a barátsági szerződést, angol seregek dúlják Edinburght és a déli városokat. – Beaton bíboros kegyetlenül üldözi a protestánsokat. – Skócia angol- és franciáktól szakad.

HARMADIK FEJEZET | 59

Wishart prédikálni kezd. – Hősies helytállása a dundee-i pestisjárvány idején. – Mérényletkísérelt Wishart ellen. – Wishart és Knox barátsága. – Wishartot letartóztatják, istenhozzátót mond Knoxnak. – A keresztyvők komikus csetepatéja. – Beaton bíboros és Dunbar érsek kibékülése. – Wishart mester imája és megégetése. – Bosszút állnak Beatonön.

NEGYEDIK FEJEZET | 71

John Knox St. Andrewsba érkezik, a várba költözik. – Knoxot elhívják prédikátornak, hosszas vonakodás után nem szegül ellen. – Vitája John Annan dékánnal. – Első prédikációja. – Vitája egy ferences szerzetessel a tisztítóútról. – 1547 júliusa: a franciák megostromolják, majd beveszik St. Andrews várát. – A franciák megszegik a fegyverszüneti egyezmény pontjait. – Az angolok fosztogatják az országot. – 1548 júliusa: a skót parlament a francia orientációt támogatja. – Mária kezét a francia trónörökösnek

ígérik, a francia udvarra bízzák neveltetését. – A franciák garázdálkodásai Edinburghban. – A protestáns foglyok sanyarú sorsa Franciaországban. Knox francia gályán raboskodik. – Knox nem óhajt kiszabadulni, ha az csak vérontás által lehetséges. – Protestáns foglyok szöknek meg Mont St. Michelből.

ÖTÖDIK FEJEZET | 91

Knox Angliában és Németországban 1549 és 1555 között. – David Rizzio. – Haddington megvetően viselkedik Isten hírnökeivel szemben. – Békeszerződés Franciaország, Anglia és Skócia között (Boulogne, 1550). – Adam Wallace-t máglyára ítélik. – Az anyakirálynő a francia befolyás erősítésén fáradozik. – VI. Edward király áldott országlása. – Tudor Mária véres zsarnoksága Angliában, az angol protestánsok egy része Skóciába menekül. – Harlaw, Willock és Knox hazatérnek Skóciába. – Knox vitája Lethingtonnal a protestánsok misén való részvételéről. – Moray earlje Knox egyik leghívebb támogatója lesz. – A püspökök maguk elé idézik Knoxot. – Knoxot a genfi angol gyülekezet hívja. – Újra (1555–1556) hadban Angliával. – A régenskirálynő ármánykodása. – A St. Giles-i bálvány nyakát szegi.

HATODIK FEJEZET | 108

Orkney püspökét megmérgezik. – John Sinclair mester felfedi valódi arcát. – 1557 márciusa: a nemesek hazahívják Knoxot Genfből. – Knoxot Dieppe-ben ellenkező értelmű értesülések várják. Tisztázó levelet ír, amelyben korábbi hívásuk megerősítését kéri a nemesektől. – 1558-ban újbóli hívás érkezik Genfből (Kálvintól is). – Az ún. Két Penny-s Hitvallás.

MÁSODIK KÖNYV (1558–1559)

A protestánsoknak az anyakirálynőhöz intézett első feliratától (1558)

William Maitland of Lethington Erzsébet királynőnél teljesített küldetéséig (1559)

ELŐSZÓ | 122

ELSŐ FEJEZET | 124

A bárók egy része megvilágosodik a mise tekintetében. – A reformált istentisztelet szerény kezdetei. – A protestánsok feliratot terjesztenek a régenskirálynő elé. – A papi rend képtelen feltételei. – A nyolcvankét esztendő Walter Mlyn vértanúhalála. – A protestánsok a régenskirálynőhöz, majd a parlamenthez fordulnak orvoslattért. – A régenskirálynő színlelése. – Protestálás a parlamentben. – A régenskirálynő kettős játékot űz.

MÁSODIK FEJEZET | 135

A régenskirálynő megpróbálja megfordítani az események irányát. – 1559 májusa: Knox végső hazatérése Skóciába. – A felingerlett csöcselék lerombolja a perth-i plébániatemplom képeit. Ugyanez a csöcselék lerombol három rendházat is Perthben. – A St. Johnestown-i hívók levelet írnak a régenskirálynőnek. – Knox üzenete a régenskirálynőnek. – Argyle earlje és Lord James titokban távozik a régenskirálynőtől.

HARMADIK FEJEZET | 145

Az érsek megkísérli megakadályozni Knox szószeke lépését St. Andrewsban. – A vezető protestáns személyiségek igyekeznek meggátolni a vérontást és az értelmetlen rombolást. – A régenskirálynő kétértelmű viselkedése. – John Willockra bízzák az edinburghi gyülekezetet. – A hívők tiltakozása a mise újbóli bevezetése ellen St. Giles-ban. – A franciák válaszlépése: az istentisztelet megzavarása a St. Giles-i gyülekezetben. – Knox megtérésre hívó erőteljes prédikációja 1559. november 8-án.

HARMADIK KÖNYV (1559–1561)

A protestánsok 1559. november 6-án elszenvedett vereségétől Lord James Stewart Franciaországból történő visszatéréséig 1561 májusában

ELSŐ FEJEZET | 159

A protestánsok 1559-ben távoznak Edinburghból. – Nagy erejű francia támadás. – „Hol van most John Knox Istene?” – Arran és Moray earljeinek, valamint Lyndsay mester és William Kirkcaldy of Grange bátor helytállása. – Anglia a skóciai protestánsok segítségére siet. – A francia kapitány esete a marhahúsos káddal.

MÁSODIK FEJEZET | 166

Az Angliától érkező segítségek módozatai. – Knox kapcsolatfelvétele és levélváltása Sir William Cecil-lel, Erzsébet királynő államminiszterével. – Protestáns nemesek ténykedése az Angliával való szövetség érdekében.

HARMADIK FEJEZET | 174

Az angolok támadása szárazföldön és tengeren. – De Martigues gróf, francia parancsnok kegyetlen cselekménye. – A skót protestánsok támogatta angol csapatok ostrom alá veszik Leith-t. – Véd- és dacsövetség az evangélium oltalmazására. – 1560-ban meghal a régenskirálynő.

NEGYEDIK FEJEZET | 181

1560-ban a háborúzó felek békét kötnek. – A franciák kivonulnak Skóciából, majd az angolok is elvonulnak, igaz, őket ünnepélyes díszkíséretben részesítik a határig. – A lelkészek elosztása helységenként és gyülekezetenként; Knox Edinburghba kerül. – A parlament szentesíti a hitvallást és a mise betiltásáról szóló szigorú törvényt.

ÖTÖDIK FEJEZET | 189

A Fegyelem Első Könyve: aláírók és elutasítók. – A Guise-ek felújítják a protestánsüldözést Franciaországban. – II. Ferenc (Stuart Mária férje) halála. – Hitviták a miséről. – A nemesek általános gyűlése megbízza Lord James-t, hogy készítse elő Franciaországban Mária hazatérését. – Zendülések, fosztogatások Edinburghban. – Sikertelen kísérletek Lord James feltartóztatására Párizsban: hajszál híján ugyan, de megmenekül.

HATODIK FEJEZET | 200

A Fegyelem Első Könyve. – Gondoskodás a lelkészekről és a lelkészek családtagjairól. – A szegényekkel való törődés. – Az iskolaügy: iskolák, kollégiumok és egyetemek személyi és anyagi feltételeinek biztosítása. – A gyülekezetek pénzügyeinek tiszta rendje. – A Szentírás olvasására és a családi áhitatokra való buzdítás. – A temetések rendtartása. – A gyülekezeti épületek, templomok állagmegóvása.

NEGYEDIK KÖNYV (1561–1564)

Máriának, a skótok királynőjének 1561. augusztus 19-i hazatérésétől David Rizzio 1564-es fellépéséig

ELŐSZÓ A NEGYEDIK KÖNYVHÖZ | 209

ELSŐ FEJEZET | 211

A gyülekezet érő háborúságok okai. – Belső viták, melyek a lelki éberség megrendüléséről tanúskodnak. – Máriát hazahozzák Skóciába. – Mise Holyroodban. – Knox „időszerűtlen” figyelmeztetése. – Knox első eszmecseréje Máriával.

MÁSODIK FEJEZET | 225

Mária, a skótok királynőjének ünnepélyes bevonulása Edinburghba. – Mise Holyroodban Mindenszentek napján. – Az 1561-es általános egyházi gyűlés vitája a szabad gyülekezésről. – Lethington gúnyolódása a Fegyelem Első Könyvével. – Újra a protestáns lelkészek ellátásáról. – Maszkabál a Moray earljének esküvőjét követő mulatságon.

HARMADIK FEJEZET | 232

Bothwell earl és Arran earljének konfliktusa: Knox közvetít kettejük között. – Arran earlján elmezavar uralkodik el. – Knox újabb beszélgetése Máriával.

NEGYEDIK FEJEZET | 241

A Skót (Stuart) Mária és Angliai (Tudor) Erzsébet közti kapcsolatról. – Knox újabb disputája a miséről, ezúttal Crossraguel apátjával. – Máriának több kérője is van, Skóciából és külhonból egyaránt. – Az 1562-es általános gyűlés a visszaélésekről. – Knox harmadik beszélgetése Máriával.

ÖTÖDIK FEJEZET | 251

Perbe veszik azokat, akik a törvényi tilalom ellenére misét tartanak. – Mária uja köré csavarja a protestáns parlamentet. – Knox felrázó prédikációja a St. Giles-ban egybegyűlt nemesek előtt. – Knox negyedik beszélgetése Máriával.

HATODIK FEJEZET | 260

Lethington evilági bölcsessége. – A királynő országjárása, a mise terjesztése. – Két protestáns rendzavaró ellen kirakatpert készítenek elő. – Knox figyelmeztető üzenete a testvéreknek. – Knox levele kitudódik: felségsértéssel vádolják. – Lord Maxwell azt javasolja neki, kérjen bocsánatot a királynőtől. – A felségsértési per lefolyása. – Knox sikeres védőbeszéde: a bírák felmentik, Mária örjög.

HETEDIK FEJEZET | 273

Az 1563-as általános egyházi gyűlés: Knoxot az uralkodói sürgetés ellenére felmentik. – Különleges csodás események Skóciában. – David Rizzio felemelkedése.

ELSŐ FEJEZET

Patrick Hamilton mester 1528-as mártírhalálától Mária hercegnő, a skótok majdani királynőjének 1542. december 8-i születéséig.

A gyászos kimenetelű Flodden mezei események után, amelyben odavesztett IV. Jakab király, a nemesség java része, James Beaton⁴ a többi pap-pal egyetemben az egész ország fölött hatalmat szerzett. Ennek következtében azon mesterkedtek, hogy Isten igazságát béklyóba kössék, mígnem az Úr 1527. esztendejében Istennek tetszett végtelen irgalmasságában szolgáljat, Patrick Hamilton mestert támasztani, kivel krónikánk kezdetét veszi. Életművéről, életútjáról és műveltségéről nem bocsátkozunk kíváncsiskodó ismétlésekbe, hiszen híres-neves férfiak különböző művekben megírták már, azonkívül Francis Lambert, John Fryth is alaposabb ismerettel bír, miként az angol John Foxe nemrég kiadott munkája is azon vértanúk életéről és haláláról, kik e mostani időkben tettek tanúságot a szigeten.

Isten e szolgálja, Patrick Hamilton mester, ki már fiatalon jelentős méltóság és javadalmak várományosa volt – Ferne apátsági tiszte várta – meggyűlölve a világot és annak hiábavalóságait, elhagyta Skóciát, hogy

⁴ St. Andrews érseke (1522–1539); az egyébiránt nagyobb hírnévre szert tevő David Beaton bíboros nagybátyja. Dr. Magnus angliai nagykövet Wolsey bíborosnak címzett 1525. január 9-én kelt levelében mint „az ország leghatalmasabb férfitjáról” szól Beatonról, „úgy birtok, mint élet-tapasztalat tekintetében”, és kijelenti róla, hogy „ravaszága és körmönfonsága” közismert volt. Beaton volt az a harcrakész egyházi, aki az edinburghi utcai harcokból, a „járdatisztogatások” néven elhíresült akcióból is kivette a részét, és bíborosi palástja alatt páncélinget viselt. Midőn Gawin Douglas, a dunkeldi költő-püspök kérlelte Beaton, hogy tartóztassa fel a Hamilton- és a Douglas-pártiak küszöbönálló viszályát, ő megesküdtött a lelkiismeretére, hogy semmit nem tud az ügyről. Ám ahogy a mellkasára ütött, páncélzatának csörömpölése mintegy feddően visszhangozta: „Uram, az ön lelkiismerete mindent kikotyog!”

németországi iskolákban tanuljon. A wittenbergi egyetem híre akkoriban széles körben terjedt valamennyi országban. Istennek gondviselése folytán itt ismerte meg a világhosszát, valamint Krisztus Jézus tekintélyes szolgálait, Luther Márton⁵ Melanchton Fülöpöt és a már említett Francis Lambertet, így jutva előbbre az isteni tudományban, lelkesedéssel és becsületes étellel karöltve úgy, hogy sokakban keltett ámulatot. Isten megdicsőítésének vágya oly mértékben emésztette, hogy nem akarta meghosszabbítani ott-tartózkodását, hanem megtért hazájába, ahol az igazi világhosszát, amit Isten kegyelme a szívébe plántált, nagy bőséggel kezdte árasztani úgy nyilvánosan, mint titokban. Az isteni tudományok mellett nagy filozófiai műveltséggel is bírt. Megvetette az álbölcselkedést, és azon volt, hogy Arisztotelész írásait jobban megértsék és többet használják az iskolákban, mint szokás volt. A szofisztika ugyanis mindent megrontott, ahogy a teológiát, úgy a bölcséleti tudományokat is.

Az érveiről és tanításáról kelt híresztelések nyugtalanságot okoztak a papság köreiből és James Beaton érsek fülébe jutottak, aki olyannyira megnehezelt Patrick mesterre, hogy St. Andrewsba hozatta, ahol napokig tartó tárgyalás után végül szabadon bocsátották. Midőn a püspökök és a papok teljesen tisztában lettek Patrick mester álláspontjával, attól tartva, hogy személye veszélybe sodorja uralmukat, rávették a királyt (V. Jakab), aki még ifjú lévén mindenestől az ő vezetésükre hagyatkozott, hogy zarándokljon el St. Duthac in Rossba, hogy semmiképp se kelhesen Isten ártatlan szolgálja védelmére. Nem sejtve a szíveikben már megfogant kegyetlenséget, Hamilton vesztig maradt, mint bárány a farkasok között, mígnem egyik éjjel kamrájában elfogták, és az érseki katonaság St. Andrews várába hurcolta. Reggelre megszületett az ítélet: az Isten igazságáról való bizonyágtételéért tűz általi halálra ítélték.⁶ A vádpontok között, melyekért szenvedett, a zarándoklat, a tisztító-tűz, a szentekhez és a halottakért való imádság és egyéb ezekhez hasonló jelentéktelenségek álltak, noha ennél fontosabb kérdéseket vetett fel, ahogy erről

⁵ Lankadatlan, ámde sikertelen volt minden, a Luther írásainak Skóciából való kirekesztésére irányuló igyekezet. 1525-ben a skót parlament szigorú büntetések terhe alatt tiltotta meg országba hozatalukat. A törvényi indoklás így szól: „Tekintettel arra, hogy az eretnokség kárhózasos nézetei az eretnek Luther és tanítványai által immár több országban is széltében-hosszában terjednek, ugyanakkor e királyság és alattvalói eddig szilárdan álltak a szent hitben – hiszen így vették egykoron, és mindmáig nem bocsátott be semminemű, a keresztény hittel ellentétes nézetet, hanem mindig tiszta maradt minden efféle mocsoktól és vétéktől –, semmilyen rendű személy, idegen, aki e királyság valamely részére érkeznek hajóval, nem hozhatja magával az említett Luthernek vagy tanítványainak semmilyen könyvét vagy irományát, nem teheti megvitatás tárgyává, nem ismertetheti ezen eretnokségeket és nézeteket. Kivételt képez ez alól, ha erre a papság irányítása alatt iskolákban kerül sor. Aki e törvényt megszegi, hajójától, javaitól fosztassék meg, és börtönbe vetessék.”

⁶ Hamilton mindössze huszonnégy évet élt.

értekezése bizonyosságot is tesz. Hogy pedig Patrick Hamilton mester elítélésére nagyobb felhatalmazással kerülhessen sor, az ítéletet aláírtatták mindenféle emberekkel, akik épp jelen voltak, és hogy számukat megnöveljék, gyermekek kézjegyét is felvették úgy, mint valami nemesurakét. Cassillis earljét is – aki nemrég hunyt el Franciaországban, s aki akkor mindössze tizenkettő vagy tizenhárom esztendő volt – a halálos ítélet aláírására kényszerítették, amint erről maga vallott.

A vesztőhelyen Patrick mester átadta felöltőjét, köpönyegét, kalapját és egyéb öltözékét famulusának, aki hosszabb ideje szolgált mellette, e szavak kíséretében: „Ezeknek semmi hasznát nem veszem a tűzben. Hanem te annál inkább, mert ezek után tőlem semmi javadalmad nem származhatik, hacsak nem halálom példája, amit kérve kérlek, hogy elmédben megtartsál. Jóllehet a testnek keserves, az embereknek félelmetes, mindazáltal ez a belépő az örök életbe, amit senki, aki megtagadja a Krisztus Jézust eme gonosz nemzedék előtt, nem bírhat.”

Isten ártatlan szolgáját a szénnel, hasított fával és egyéb gyúlékony anyaggal megrakott máglyához kötötték, majd lőport készítettek, de az sem a fát, sem a szentet nem lobbantotta lángra. Ily gyötrelmek között marasztották a halálra szánt embert, mígnem a férfiak visszafutottak a várba több lőporért és gyúlékonyabb fáért. A láng végül fellobbant, ő pedig fennhangon így szólt: „Uram Jézus, fogadd el lelkemet! Meddig borítja még sötétség ez országot? Meddig tűröd még ez emberek zsarnokságát?” A tűz lassan égett, ami csak növelte gyötrelmeit. Mindenekfelett azonban néhány aljas ember miatt szenvedett, kik között kitűnt Alexander Campbell domonkosrendi szerzetes, aki szüntelen ezt üvöltözte: „Térj meg, eretnek! Hívd segítségül Miasszonyunkat! Kialts hozzá *Salve Reginát!*” Amikre ő így válaszolt: „Távozzatok tőlem, ti Sátán küldöttei, és ne háborgassatok!” Ám ahogy a mondott szerzetes tovább üvöltözött, Patrick mester ezt szegezte neki szenvedélyesen: „Gonosz ember, te tudod, mi az igazság, és ellenem tanúskodtál. Ezennel Jézus Krisztus királyi széke elé idézlek!” Ezután mondott még valamit, amit a nagy csődület és a lángok hangos ropogása miatt nem lehetett már kivenni. Jézus Krisztus e tanúja február utolsó napján, az Úr 1528. esztendejében, hosszú szenvedés után győzőként távozott az életből.⁷ Az említett szerzetes alig néhány napon belül szintűgy távozott az élők sorából, ám hogy hol és hogyan, azt majd a nagy ítéletnapkor tudjuk meg! Ami köztudott volt, hogy Glasgow-ban halt meg tébolyult állapotban, mint akin úrrá lett a kétségbeesés.

⁷ „Habár Patrick Hamilton volt Skócia első vértanúja, nem ő volt a skót reformáció elindítója. Pusztán egyike volt a német reformátor számos skót követőjének” (Rev. Professor HERKLESS, *Cardinal Beaton*, p. 92.).

Jézus Krisztus állhatatos szolgájának halála után egy Henry Forrest nevű linlithgow-i illetőségű bencés barátot is letartóztattak, hogy utóbb a St. Andrews-i Tenger-toronyban való hosszú raboskodás után James Beaton érsek és doktorai tűz általi halálra ítéljék nem egyéb bűnért, mint hogy egy angol nyelvű Újtestamentumot találtak nála. Minden további részlet homályba vész, kivéve, hogy állhatatosságot és teljes hosszútűrést tanúsítva hunyt el St. Andrewsban.

Mikor pedig e kegyetlen farkasok egészen felfalták a prédát – ahogy feltételezték –, rosszabb lett állapotuk, mint annakelőtte. St. Andrewsban – sőt, jóformán az egész országban – nem volt az az ember, aki hallva a történeteket [ti. Patrick Hamilton vértanúságát], ne kezdte volna tudakolni: „Mi okból égették meg Patrick mestert?” Majd midőn elősorolták a vádpontokat, azt kérdezték, hogy valóban elkárkozás terhe alatt kell-e hinni ezekben a vádpontokban.

Ilyképpen csakhamar sokan kezdték megkérdőjelezni azt, amit azelőtt megbízható igazságnak vélték. Olyannyira, hogy a St. Andrews-i egyetemen, elsősorban is a St. Leonard Kollégiumban, Gavin Logie mesternek, a St. Leonard igazgatójának, és az apátság papnövédekének, valamint John Winram helyettes priornak⁸ köszönhetően valamit megszereztek az igazságból és felismerték a bevett babonaság értelmetlenségét. Sőt, pár évre rá mind domonkosrendi, mind ferences barátok nyilvánosan prédikálni kezdték a püspökök büszkesége és henye élete, továbbá az egyetemes papi rend visszaélései ellen.

E szerzetesek között találjuk azt a William Arth nevezetű barátot, aki egy Dundee-ban tartott prédikációjában nyíltabban szólt a püspökök kicsapongó életéről, mint azt eltűrheték. Kikelt a kiátkozással (*excommunicatio*) és a csodákkal való visszaélések ellen is. Brechin püspöke, John Hepburn⁹, a városban tartózkodó léhűtő embereivel és felfegyverzett csatlósáival megverette a barátot és eretneknek titulálta. A barát nehezen tűrte az inzultust, St. Andrews felé vette az irányt, és prédikációja főpontjait John Major mesternek,¹⁰ a St. Salvator Kollégium igazgatójának tu-

⁸ Winram később csatlakozott a reformátorokhoz és Fife szuperintendánsának nevezték ki. Quintin Kennedy, Crossraguel apátja, miközben elismerte, hogy Winram „csodálatosképpen jártas az Új- és Ótestamentumban,” „megmételező tanítónak” hívta.

⁹ John Hepburn mindig érzékeny orral szimatolta ki az eretnokséget. 1538-ban, George Wishart elmenekült az ország területéről annak következményeként, hogy Hepburn idézést küldött neki, hogy jelenjék meg előtte. Wishart állítólagos eretnoksége azon egyetlen tényben állt, hogy a montrose-i iskolában újszövetségi görögöt oktatott.

¹⁰ E híres sorbonne-i doktor – Skócia legnagyobb tudósainak egyike, egyben utolsó skolasztikus is – már a reformáció kezdetekor éltés korú volt. Mr. Aeneas Mackay *Life of John Major* című munkájában, mely a Mr. Constable kiadású Major-féle *Greater Britain* könyv tartalomjegyzékében szerepel, azon nézetének adott hangot, hogy ha John Major húsz évvel fiatalabb lett

domására hozta, kinek vallási tárgyú megnyilatkozásait az idő tájt órákúlként tartották számon. Ő arról biztosította, hogy az ilyen és efféle tanítások nagyon is támogatók, és hogy ő maga is védelmére kel majd, hisz az semmilyen eretnokséget nem tartalmaz, és kitűztek egy napot, amelyen a barát elismételheti majd ugyanazt a prédikációt. Sőt hirdményt is közzé tettek, hogy kik sértve érezték magukat az előző prédikáció által, szintűgy jelen lehessenek.

A kítűzött napon a St. Andrews-i plébániatemplomban megjelent a fent említett barát. Hallgatói között volt John Major mester, George Lockhart mester, a St. Andrews Egyetem rektora, továbbá Alexander Myln mester, Cambuskenneth apátja, valamint Patrick Hepburn mester, St. Andrews perjele, valamint az egyetem összes doktora és mestere. A prédikáció címe ez volt: „Az igazság mindennél erősebb.” A kiátkozással kapcsolatban ekként érvelt: „Ha helyesen alkalmazzák, úgy a legfélelmetesebb dolog a földön. Hiszen ez az ember Istentől való elszakadását jelenti. Ám nem tanácsos elhamarkodottan, minden csip-csup ügyben ezzel élni. Csak a nyíltan vétkezők, a javíthatatlan bűnösök ellen szabad használni. Mostanra azonban a papok kapzsisága és tisztükben mutatott tudatlansága azt váltotta ki, hogy általában ócsárolják ezt az eljárást. A pap, akinek az a kötelessége és tiszte, hogy könyörögjön az emberekért, vasárnap a szószékre állva így kiált fel: »Egy ember elveszítette az orsóját. A csűr mögül eltűnt egy cséphadaró. A szomszéd gazdasszony pedig elvesztette az egyik kanalát. Isten és az én átkom arra, aki tudja, hol van, és vissza nem adja azt!« Hát bizony, az emberek csak gúnyolódnak az effajta kiátkozásokon!”

Dacára annak, hogy így prédikált, az volt az általános vélekedés, hogy Arth barát a szívében megmaradt pápistának. A többi szerzetes, attól tartva, hogy elveszítik a püspökök kegyét, tudniillik a malátát, a kosztot és egyéb ellátmányait, rávették a barátot, hogy meneküljön Angliába, ahol a pápa és a pápai vallás védelme miatt Henrik király parancsára tömlőcbe vetették. Mindazáltal tetszett az Istennek, hogy megnyissa Bá-lám szamarának száját, hogy felemelje szavát a kor papságának romlott élete miatt!

Röviddel ezután újra tanácsot tartottak arról, hogy néhányakat meg kellene égetni, merthogy az emberek nagyon szabadszájúak lettek. Egy jókedélyű nemesúr, név szerint John Lyndsay, ki James Beaton érseket jól ismerte, a tanácskozás közben felállva ezt mondta: „Uraim, ha önök továbbra is égetnek, amit én nem tanácsolok önöknek, teljesen tönkre

volna, akár vezető szerepet is játszhatott volna a reformációban, melyhez szabadelvű doktrínái – az alkotmányos és demokratikus nézetei miatt, amit inkább a politikában, mintsem a teológiában képviselt – nagyban hozzájárultak.